

Борисова В. І.,

*к. ю. н., професор, завідувач кафедри
цивільного права №1 Національного юридичного університету імені Ярослава
Мудрого, член-кореспондент НАПрНУ*

ДО ПИТАННЯ УПРАВЛІННЯ БЛАГОДІЙНИМ ФОНДОМ

Відповідно із Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» (далі – Закон) [1] благодійні організації – це юридичні особи приватного права, установчі документи яких визначають благодійну діяльність в одній чи кількох сферах, встановлених Законом, як основну мету їх діяльності. Благодійні організації віднесені до неприбуткових організацій, оскільки метою їх діяльності не може бути одержання і розподіл прибутку серед засновників, членів органів управління, інших пов'язаних з ними осіб, а також серед працівників таких організацій (ст.11 Закону). Таким чином, можна констатувати, що для благодійних організацій як юридичних осіб характерними є такі ознаки: спеціальна правоздатність і неприбутковість.

Благодійний фонд Законом віднесено до видів благодійних організацій, з чим важко погодитись, оскільки це не вид, а організаційно-правова форма певного типу організацій - непідприємницьких, в якій повинна створюватися і діяти юридична особа того чи іншого виду, у даному випадку - благодійна організація. Саме так благодійний фонд характеризувався Законом України “Про благодійництво та благодійні організації” 1997 р. (надалі – Закон – 1997р.) [2], де він позначався як одна з організаційно-правових форм непідприємницьких юридичних осіб у сфері благодійництва. Такий підхід являється правильним, на що неодноразово зверталась увага як вітчизняних, так і закордонних науковців.

Благодійний фонд створюється одним чи кількома засновниками, якими можуть бути дієздатні фізичні та юридичні особи, крім органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших юридичних осіб публічного права. Засновник (-и) або уповноважені ним (-и) особи приймають рішення про створення благодійного фонду, затверджують його статут, склад органів управління та прийма-

ють інші рішення, пов'язані з утворенням та державною реєстрацією фонду.

Статут благодійного фонду має містити, окрім найменування, цілі та сфери благодійної діяльності, вказівку на органи управління, їх склад, компетенцію, порядок діяльності та прийняття ними рішень, а також порядок призначення, обрання або затвердження членів органів управління, крім вищого органу, їх заміщення, зупинення і припинення повноважень (відкликання).

Статут має містити також умови та порядок прийняття до свого складу учасників, їх права та обов'язки, а також умови та порядок виключення зі складу фонду. Це пояснюється тим, що крім засновників благодійний фонд може мати учасників, що вступають до його складу в порядку, встановленому статутом.

Благодійний фонд управляється учасниками, якими можуть бути дієздатні фізичні особи або юридичні особи приватного права (у тому числі благодійні організації), які добровільно здійснюють один чи декілька видів благодійної діяльності, і які, між тим, не зобов'язані передавати фонду будь-які активи для досягнення цілей благодійної діяльності.

Активи благодійного фонду, за правило формуються засновниками, які передають у власність фонду свої внески, а також за рахунок внесків інших осіб, зокрема учасників і інших благодійників. Ці активи, складають майно благодійного фонду, відносно якого останній має право здійснювати будь-які правочини, що не суперечать його статутним цілям та законодавству.

Благодійний фонд як і будь-яка юридична особа являється самостійним по відношенню до своїх учасників суб'єктом цивільних відносин, котрий набуває цивільні права і бере на себе цивільні обов'язки через свої органи, що діють у межах прав, наданих їм за законом або статутом. Тобто діяльність благодійних фондів здійснюється також за моделлю реалізації ними правосуб'єктності через систему органів. Дії органа – дії самої юридичної особи. Орган — законний представник юридичної особи, оскільки його повноваження засновані на вказівках закону і можуть здійснюватися без довіреності.

Відповідно до ст. 19 Закону органами управління благодійних фондів є загальні збори учасників, виконавчий орган і наглядова рада.

Проте, установчі документи благодійної організації, включаючи і благодійні фонди, можуть визначати порядок утворення та діяльності інших органів, що підзвітні органам управління цієї структури.

Слід відмітити, що за Законом 1997 р., вищим органом управління благодійної організації, включаючи і таку її організаційно-правову форму як благодійний фонд, визнавався колегіальний орган (загальні збори, з'їзд, конференція), а виконавчим органом – правління (комітет) (ст. 17), повноваження якого визначались статутом (положенням) організації. Для забезпечення поточної діяльності визначався адміністративно-виконавчий орган на чолі з президентом (директором), повноваження якого визначалися також статутом (положенням). Причому члени виконавчого органу, крім президента (директора), не мали права одержувати заробітну плату за свою роботу в цьому органі. Витрати, які обумовлювались виконанням статутних обов'язків у цих органах, могли бути відшкодовані за рахунок коштів благодійної організації за рішенням правління (комітету).

За чинним законодавством вищим органом управління благодійних фондів є загальні збори учасників, які складаються з самих учасників або уповноважених представників таких учасників. Вони можуть вирішувати будь-які питання діяльності цих фондів. При цьому порядок прийняття ними рішень, їх скликання та проведення, а також інші питання щодо здійснення своїх повноважень визначаються статутами благодійних фондів.

До виключної компетенції загальних зборів належить: внесення змін до статуту; призначення або обрання та зупинення чи припинення повноважень (відкликання) членів виконавчого органу та наглядової ради; прийняття рішення про реорганізацію або ліквідацію благодійного фонду. Проте статутами благодійних фондів до виключної компетенції загальних зборів учасників можуть бути віднесені і інші питання.

Якщо благодійний фонд має одного учасника, то рішення, які повинні прийматися загальними зборами учасників такого фонду, приймаються цим учасником одноосібно і оформлюються ним письмово у формі рішення.

На сьогодні у благодійному фонду створюється один виконавчий орган – або колегіальний, або одноосібний (ст. 21

Закону). Одноосібний орган управління - це волевиявляючий орган благодійного фонду, що здійснює функцію безпосереднього управління ним. Цей орган створюється за рішенням загальних зборів учасників із встановленням його компетенції, підзвітний у своїй діяльності загальним зборам, організовує виконання їх рішень і несе перед ними відповідальність за ефективність роботи.

За Законом 1997 р. розпорядчі та контролюючі функції здійснювала наглядова рада благодійного фонду, персональний склад якої визначався засновниками (засновником). За чинним законодавством, якщо благодійний фонд матиме більше 10 учасників, законодавством передбачено створення наглядової ради, а саме органу, який в межах своєї компетенції, визначеної законом і статутом, контролює і регулює діяльність виконавчого органу та здійснює інші функції, передбачені статутом. Так, наглядова рада затверджує благодійні програми фонду і контролює відповідність діяльності та використання його активів установчим документам. Вона має право зупинити повноваження будь-якого з членів виконавчого органу до прийняття рішення вищим органом управління, якщо інше не передбачено статутом. Саме тому членами наглядової ради не можуть бути члени виконавчого органу благодійного фонду. При визначенні повноважень наглядової ради слід враховувати те, що наглядова рада лише контролює і регулює діяльність виконавчого органу, не підміняючи його. Наглядова рада ні за старим законодавством, ні за чинним законодавством не визнавалася і не визнається ні виконавчим, ні вищим органом управління благодійного фонду. Такий орган визнається за чинним законодавством вищим органом управління тільки благодійної установи.

У благодійних фондах, які мають не більше десяти учасників, наглядова рада може не створюватися, а її повноваження здійснюються загальними зборами учасників, а це зайвий раз підкреслює те, що наглядова рада не є виконавчим органом.

Звертає на себе увагу те, що чинний Закон з метою уникнення конфлікту інтересів, вводить норму відповідно до якої член органу управління благодійного фонду (а це стосується усіх видів благодійних організацій) не бере участі у прийнятті рішень стосовно: договорів або інших правочинів між фондом та ним або пов'язаною з ним особою; спорів між фондом та ним або пов'язаною з ним

особою; звільнення його або пов'язаної з ним особи від майнової відповідальності перед фондом. Статутом благодійного фонду можуть бути визначені інші підстави конфлікту інтересів членів органу управління та благодійного фонду і порядок його розв'язання.

Учасники (засновники) та члени органів управління благодійних фондів не можуть бути бенефіціарами благодійних програм. Члени органів управління такого фонду або пов'язані з ними особи не мають права одержувати позики або кредити та забезпечення таких позик або кредитів (застава, порука тощо) від фонду.

При цьому члени органу управління благодійного фонду несуть солідарну відповідальність за дії або бездіяльність цього органу, що заподіяли збитки фонду, а також можуть укладати договори страхування цивільної відповідальності щодо відшкодування шкоди, завданої ними благодійному фонду.

Література:

1. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.2012 р. № 5073-6 (діє із змінами) // ВВС, 2013 р., № 25, ст. 252; ВВС, 2014 р., № 23, ст. 871; 2014 р., № 41-42, ст. 2028; № 43, ст. 2032).

2. Закон України «Про благодійництво ТВ благодійну діяльність» від 16.09.1997 № 531/97-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, N 46, ст.292 (втратив чинність).